

Projektek 1 - Nyelvfeldolgozás

1. Vizsgáld meg azt a hipotézist, mely szerint a különleges hanghatások sokkal inkább zavarják a nyelvi feldolgozás folyamatát, mint a megszokott hanghatások. Három csoportba osztva a résztvevőket adj nekik valamilyen nehéznek tekinthető nyelvi feladatot (pl. foglalják össze egy szöveg tartalmát a saját szavaikkal). A feladat elvégzése közben az egyik csoport halljon valamilyen felolvasott beszédet fejhallgatón, a másik csoport valamilyen klasszikus, szöveg nélküli zenét, míg a harmadik (az ún. kontrollcsoport) ne hallgasson semmit. Tegyéél előrejelzést az intuíción alapján, vagyis arról, hogy melyik tényező bizonyul a legzavaróbbnak.

2. Hasonlítsd össze, hogy az emlékezet mikor működik megbízhatóbban: tárgyak, vagy szavak esetében! A résztvevők egyik csoportjának háztartási tárgyakat kell megjegyeznie képek alapján. A másik csoportnak viszont csak ugyanezen tárgyak elnevezéseinek a gépelt listáját add kézbe. Mindkét csoportnak adj 1 percet arra, hogy memorizálja a tárgyakat, illetve az elnevezéseket. Legalább 12 kép, illetve elnevezés szerepeljen a feladatban. Az intuíción alapján tégy előrejelzést arról, hogy melyik esetben működik jobban az emlékezet, azaz mit könnyebb megjegyezni: a tárgyakat képek alapján, vagy a tárgyak elnevezéseit.

3. Derítsd ki, hogy az előzetes tréning egy bizonyos nyelvi feldolgozási folyamatban átvihető-e egy másik feladatra, azaz igazolható-e az a feltevés, hogy az egyik területen szerzett tapasztalat előnyt jelent egy másik területen! A résztvevők egyik csoportját trénirozd olyan szólisták megjegyzésében, ahol a szavak véletlenszerűen vannak összeválogatva. A másik csoport ne vegyen részt ilyen tréningen. A kísérletben a feladat az lesz, hogy mindkét csoport jegyezze meg szavak egy hosszabb listáját, majd a szavakat fel kell idézni. A második feladatban a résztvevőknek számokból álló listát kell megjegyezniük és felidézni tudni. A számlistas feladatban különféle dolgokat kell megjegyezni, így itt az lehet az előrejelzés, hogy az egyik területen szerzett tapasztalat (szavak megjegyzése) nem feltétlenül jelent előnyt egy másik területen (számok megjegyzése). Végül vedd össze a két feladatban a nem trénirozott csoportok eredményeit és derítsd ki, hogy melyik feladatban voltak ügyesebbek: a szavak vagy a számok listájánál, vagy nincs eltérés a két feladatban mért teljesítmény között!

4. Mondatsémák. A megértés és a produkció is könnyebb és gyorsabb, ha vannak előzetes mondatsémáink. Hogyan lehet plauzibilissé tenni efféle mondatsémák meglétét? A résztvevőknek egy történetet kell elmesélniük, amelyhez a kísérletben megadnak előzetes információkat, amelyekre ki kell térnie a beszélőnek. Pl. a menzán véletlenül valaki más táskáját vitted el, amikor ebéd után elindultál. Észrevetted a dolgot és visszavitted a táskát. Ezt a történetet egy ismerősödnek meséled el, akivel együtt vártok a villamosra. A kísérletben a résztvevőknek háromszor kell elmesélni a történetet 5-5 nap eltéréssel. Azonosítsd a történetekben a visszatérő mondatsémákat, és fordulatokat, már ha vannak ilyen visszatérő elemek (*Az a helyzet, hogy ...; Bocs, az úgy volt, hogy ... stb.*).

5. Garden-path sentences (kerti ösvény mondatok)

A struktúrájuknál fogva félreérthető mondatok (*The horse raced past the barn fell.*)

„Amikor az első három szóhoz érünk (*The horse raced...*), akkor úgy véljük, hogy az utolsó szó az állítmány (ige) – a mondatot valahogy így kezdenénk fordítani: *a ló versenyzett...* Amikor az utolsó előtti szóig jutunk, meg mindig úgy tűnik, hogy jó úton járunk: *The horse raced past the barn 'A ló elszánguldott a pajta mellett'*. Az utolsó szó, a *fell* azonban azt jelenti: *'elesett'*. Ez sehogy nem illeszthető a mondat eddigi részéhez – legalábbis úgy nem, hogy megtartsuk az eredeti értelmezésünket. A helyes megoldás az, hogy a *raced* nem múlt idejű igealak, hanem befejezett melléknévi igenév (a két alak a magyarban is hasonló: *elszánguldott*), és itt nem *'fut, szánguld,*

versenyez', hanem *'hajt, hajszol, versenyeztet'* a jelentése. A mondat tehát úgy fordítható, hogy *A pajtán túlra hajszolt ló elesett* (azaz *'A ló, amelyik elszárgult a pajta mellett, elesett'*). A magyar mondat szórendje ebben az esetben nagyon különbözik az angol mondatétól, a magyarban olyan kétértelműség, mint az angolban, nem fordulhat elő." (<https://www.nyest.hu/hirek/7-mondat-melyek-megis-erthetoeik> 2017.03.01.)

A kísérlethez lásd Takács Orsolya: *Felzínes nyelvtani feldolgozás. A mondatmegértés Ferreira-féle elméletéről* című cikkét. Argumentum 9 (2013), 363-372., különösen az 5. számú lábjegyzetet.

6. Emlékezeti formák. Egy kísérletben arra kérték a résztvevőket, hogy döntsék el bizonyos mondatokról, hogy elhangzott-e a kísérlet során felolvasott szövegben. Valójában az a helyzet, hogy néhány mondat szerepelt a szövegben, más mondatok viszont nem, megint másoknak a parafrázisai hangzottak el (formai értelemben: nominális konstrukció helyett mellékmondat). Az eredmények arra utalnak, hogy a formára vonatkozó információkat kevésbé jegyezzük meg és tudjuk akár csak felismerni, viszont a tartalmi információk megjegyzésében sokkal ügyesebbek a résztvevők. Ismétlje meg a kísérletet, akár módosított formában is és vesse össze az eredményeit az eredeti kísérlet eredményeivel. Az eredeti kísérlet jól dokumentált a szakirodalomban.

7. Vizsgáld meg azt a széles körben elterjedt nézetet, hogy a TTK-s hallgatók kevésbé jók a nyelvi feladatokban, mint a BTK-s hallgatók. Pl.: szólisták memorizálása, valamint szövegek tartalmi összefoglalása (idő és minőség). Ha nem tapasztalsz különbséget, akkor igyekezz magyarázatot találni rá!

8. A feltevés szerint a komolyabb kihívás nagyobb teljesítményre sarkall. Igazold vissza ezt a feltevést a következő kísérlettel! Két csoportot arra kérj, hogy írjanak le annyi „m”-el kezdődő kifejezést 2 percen belül, amennyit csak tudnak. Egy következő feladatban adj egy másik betűt, de az egyik csoportnak mondd azt, hogy az átlag két perc alatt 15 szó volt, a másiknak pedig mondd azt, hogy 30 szó volt az átlag.